

1) Comments of R' Isser Zalman Melzer on R' Henkin's proposal

פירוש איברא סימן ה

כז) בהתיימי לכתוב ההצעה קבלתי תשובת אדמו"ר הגרא"ז מעלצער שליט"א בנדרון הצעתי, והעיר על החשש שבאופן זה יתרבו הבורחים מנשותיהם, שלא יחול עליהם חדר"ג, של מנרש בע"כ, באשר קבלה ברצון ממנו ג"פ על מנת כז, עכת"ד, ואמנם לענ"ד אי משום הא הרי אפשר לחדש ולפרסם החרם של הקדמונים שלא יעגז אדם את אשתו, וזה הי' נחוץ מאד גם בלאו הכי, ולפרסם זה בתוך תקנת הבית דין, — ולענין אם האשה תחפוץ יותר להיות עגונה, כדי לעכב הבעל מלישא אשה משום חדר"ג שלא לישא שתי נשים, בזה כבר רמזתי, שחלות הנט, יהא בזמן

שיבורר הדבר על ידי בית דין גדול שיהא נקבע לכך, וכמובן זה יהא אחר שתהא תביעה על זה מצד האשה — ולעומת זה אפשר לתקן שלא להורסק לאיש כזה לסדר לו קרושין אפילו אחר שהיא תהא מותרת לעלמא.

כז) עוד העיר מרן שבדורנו אין לנו גדול הדור כזה שיוכל להשפיע על הכל ושהכל יהיו נשמעים אליו; ובגלל זה הצעתי שהדברים יתחווירו בתחילה בכל המדינות בכתבי העת לנושאי דגל התורה, וכדומה וכשימצאו לנכון להתאסף ער"ו, אז תהא הכנס"י לש"ש, ומה שקבעתי שיהי' תלוי ע"פ בי"ד של ירושת"ו, לא מפני שהם גדולים בעיני מנאונים אחרים, אלא מפני שצריך לקבוע מקום מיוחד, ובדורנו המקום היותר נאות שאפשר יותר בנקל להסכים עליו ירושת"ו ואם יש בחו"ל גאונים שהם יותר הגונים לברר ענינים כאלה, אפשר להושיבם בעיה"ק, ושלענין זה יהא בית דין קבוע מיוחד שלא יהא שייך לשאר עניני הצבור, ושלא יהא תלוי במפלגות. גם לזה כוונתי לדעת מרן שאם תהא תקנה זו רק למדינה אחת לא נכון כלל. כי יסוד הצעתי נשענת על תקנת בית דין של כלל ישראל.

רב מאד נכבד!

במחברת זו הנני פונה אל הדר"ג בשאלה ובבקשה. השאלה אחת שהן שלש: אם דעת כת"ר נוחה מהצעה זו למען תקנת עגונות או לאו; אם מצא באיזה חלק מן המחברת שלא כונתי יפה לההלכה הקבועה; ואם לפי דעתו אין לנו לצמצם בענין זה בדברי הפוסקים לבד אלא צריך להכניס בחשבון גם חששות שמושיות שאין להן יסוד בדברי הראשונים ומסני החששות האלו — ולא מצד הדין — אי אפשר להסכים להצעה זו. ובקשה אחת היא לי, בקשה לכבית שיכתוב לי תשובה על שאלות אלו אם תשובה קצרה בהן ולא או תשובה ארוכה בפילפולא חריסא כפי כחו הנדול ואם יש לו איזה הצעה חדשה למען תקנת עגונות להוסיף ולברר גם את ההצעה שלו. במשך הזמן אי"ה נדפס את כל המשא ומתן בענין זה יחד עם כל התשובות וההערות וההצעות שנקבל בכרך מיוחד כדי להנדיל תורה ולהאדירה ואולי גם — אם גדולי הרבנים יסכימו לזה — לחדש תקנה הלכה למעשה. הקלקול של העגונות כ"כ מעציב בזמננו עתה שאין אנחנו רשאים להבטל מלרון ולחקור בענין זה עד שנמצא תקנה לבנות ישראל.

בכבוד רב,

יהודה ליב בלאמו"ר הר"ר עזריאל עפשטיין.

בתחלה אמרתי אל לבי לא אבוא בהצעות חדשות לפני מורי הוראה בישראל בענין חמור כזה שנוגע באיסור אשת איש, כי מי אנכי לקפוץ בראש ולחדש דברים אשר לא שיערו גדולים וישישים ממני, אבל כבר נוכחתי לדעת שגדולי הרבנים שבזמננו כבר דורשים ודנים בזה, ובהיותי בא"י בקיץ העבר ודברתי עם הרב הראשי ושאר גדולי הרבנים המפורסמים בירושלים מצאתי שכבר נשמע בין כותלי בית המדרש ההצעה של מנוי שליחות לנט בשעת הקדושין ושיהיה מועיל במקום עגון לקרא דרור לעגונות. עוד מצאתי שכבר קדמוני בהצעה כמו זו אחד הרבנים הספרדים בירושלים הרב בנציון אלקלעי בהמח"ס „הלכה רווחת" וס', „כסאות למשפט" וס', „חמדת ירושלים". הוא כתב תשובה לרבני ולדייני אלגזיר בענין תקנת עגונות וכנראה לא הספיק לדפוס את התשובה. אבל נשאר אחריו קונטרס כתב יד באכסמפטרס אחרים שכתב ביום ז' לחודש כסלו שנת „ובית צדיקים" שהוא תרע"ב וקרא את הקונטרס בשם „קונטרס תקנת עגונות". השאלה היא ממש כמו השאלה שלנו, כי כאלגזיר כאמריסא איש ואשה לא יתפטרו מסקשר הנשואין בלתי אם מסבלים גט פטורין מאת הערכאות הגוים ואחרי שנתגרשו כדיני הגוים ממאן הבעל לסדר גט עפ"י דין תורה"ס ובוה תתעגן האשה. ראשי קהל אלגזיר חתומים על השאלה ויד הרב בנציון אלקלעי ס"ט שד"ר קהל חסידי „בית אל" יכב"ץ בעיה"ס ירושת"ו חתום על התשובה. ואבאר את הצעה שלו בקצרה.

ג. ההצעה שלי.

קודם הקדושין יסדר הרב שטר מנוי שליחות וזה נוסחו:

בפנינו עדים החתומים מטה קידש.....החתן הנ"ל
 את.....הכלה הנ"ל ביום הנ"ל ובמתא הנ"ל קודם
 כניסתם לחופה ותכף אחר הקדושין אמר לה בזה"ל: הרי אני פב"פ
 ממנה אותך את אשתי פב"פ לכתב גט לעצמך בפני בי"ד פלוני
 ואפילו עד מאה גמין לשמי ולשמך ולשם גרושין שתתגרש בו ממני
 כדמו"י ואני ממנה את פב"פ ופכ"פ או כל שנים מישראל
 המכירין כתב ידי או כתב ידי העדים שאם ירצו בי"ד יהיה כל חד
 מנהון עד לחתום על הגט שתכתבי ואפילו עד מאה גמין ומשתכתבי
 את הגט ומשיחתמו העדים תהוי את שליח להולכה עד דתשוי שליח
 אחר בפני בי"ד הנ"ל וקבלי את גמך ממנו ותהא ידו כידי ופיו
 כפי ודבורו כדבורי ועשייתו כעשייתו ונתינתו כנתינתי וכשיגיע
 גט זה לידך תהא מגורשת ממני ומותרת לכל אדם ולזה חתמתי
 את שמי פב"פ החתן .....

ואני מנלה דעתי לפני הבי"ד הנ"ל שאני נותן כח והרשאה לשליח להולכה
 האחרון לתת את הגט לאשתי רק ובאופן שאם אעזוב את אשתי או שלא
 אפרנסה במשך שלש שנים רצופות או אם תתגרש ממני בערכאות הנוים,
 והנני מסבל עלי בשבועת התורה שלא לכטל לא את הגט ולא את השלוחים
 ולא את השליחות ולא את ההרשאות הנ"ל ומבטל אנכי כל מודעי ומודעי
 דמודעי שעשיתי ושאעשה מיומא דנא ועד עלם ופוסל אנכי כל עד שיעיד
 עלי שום עדות שיגרום לפסול את הגט או את השליחות ונאמנת עלי
 אשתי שלא פייסיה [וקנינא מן פב"פ החתן על השליחות ועל הבטולים
 במנא דכשר למקניא ביה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי]. ובאנו
 על החתום על כל מה דכתיב ומפורש לעיל, שריר ובריר וקיים.

נאום — — — — — עד

ונאום — — — — — עד

— — — — — מסדר קדושין

השטר הזה צריך שיהיה על קלף הכתובה ואם הוא שטר בפני
 עצמו צריך שיכתוב הזמן והמקום בו במלואו ואופן סדרו הוא ככה,
 הרב המסדר יעמיד לפניו את החתן ואת הכלה ושני עדים כשרים כחצי
 שעה לפני החופה בחדר מיוחד ויכאר להם את ענין השטר ויצוה את
 החתן לקדש את הכלה בפני עדים ויקרא את השטר לפני החתן והכלה
 והעדים בין במקורו ובין בהעתקה לוועזית ואח"כ יצוה את החתן לקרא
 את חלק השטר שכתבתי באותיות גדולות בפיו (היינו בהעתקה לוועזית
 אם אינו מבין עברית) ולחתום את שמו ואח"כ יחתמו העדים ויחתום
 גם הרב המסדר רק לזכרון דברים לא בתורת עדות אא"כ יש לו רק עד
 אחד כשר כי אז המסדר קדושין בעצמו יהיה העד השני ואם אפשר מוטב
 שיקיים הרב המסדר עם בי"ד שלו את חתימת העדים בנוסח של
 קיום העדים הידוע ואם אי אפשר לית לן בה, ואח"כ יתן את השטר
 להכלה או לאביה ובוה ננמר סדרו. ועכשיו נכאר פרטים אחרים מנוסח
 השטר שמדרתי לענ"ד עפ"י ההלכה הקבועה.

(א) קדושין קודם כתיבת השטר צריך משום חששא דמסקנת הנמרא בנויר י"ב דלא משוי אינש שליח אלא במילתא דאיהו מצי עביר השתא וכמ"ש לעיל.

(ב) סדרתי שהאשה בעצמה תכתוב את הגט משום שאם ימנה סופר אחר צריך שיהיה שם בשעת המנוי כדי שישמע קול הבעל דאל"ה הוי מילי ולא חפצתי להפל אפילו ע"י שתי קולות יחד הא דמנוי שליח שלא בפניו והא דכתב בכתב ידו בפקח ולפעמים אין סופר רגיל מצוי בשעת קדושין, ואם יהיה איש בעלמא שאינו סופר מי יאמר שילמוד לכתוב הגט בעת שיהיה צורך בזה, ובכל אופן תהיה האשה תלויה בזה הסופר שאם ימות או ילך למדה"י תשאר ענונה כל ימיה. אבל אם האשה בעצמה תכתוב את הגט אז היא תלמד לכתוב גט כשר עפ"י צווי בי"ד, וזה דבר ברור שהאשה בעצמה כותבת את גטה והיא משנה מפורשת בניטין כ"ב. ומה שהיא צריכה להקנות את הגט לבעל כדעת רש"י שם¹, ומובא באה"ע סי' סכ"ג ס"א, זה אפשר אפילו אם הבעל איננו שם בשעת גרושין ע"י זכיה דזכין לאדם שלא בפניו ועוד דמכיון דמשוי שליח שיהא ידו כיד הבעל אז השליח עומד במקום הבעל וקונה את הגט כמו הבעל עצמו וזה פשוט*. ועיין בבאר היטב באה"ע שם: ומה דחשש הרמ"א שם שסרוב לאיש או לאשה לכתחילה לא יכתוב את הגט וכ"ש האשה בעצמה, זהו דוקא אם אפשר באחר וזה מיוסד על מהרי"ק סי' ק"ו שכתב בפירוש זו"ל: ואמנם לא ראיתי דבר זה בשום מקום רק אמרתי מסברא דנפשאי . . . אבל דלא אפשר פשיטא דאין קפידא כלל, עכ"ל.

(ג) כונתי במה שכתבתי בשטר לבי"ד פלוני היא למגדר מילתא שלא תלך האשה לאיוה בר בי רב דחד יומא או לאלו שעושין מסחר בסדור גטין ותכתב גט לעצמה שלא בטובתה או שלא לטובת חוץ קשר הנשואין. אבל מי יהיו הבי"ד? את זה אני משאיר כעת לעצת הרבנים דכל אתר ואתר. פה באמריקה אפשר שכל אנודת רבנים תקבע בי"ד משלה בחמשה או ששה מקומות בארץ. באירופא אשר שם הרבנות מאורגנה מעט יותר אפשר לפרש הבי"ד הקבוע של עיר פו"ב. הרה"ג מהרא"י קוק בירושלים מציע (הצעה בע"פ כשדברתי אתו על ענין זה) שגט כזה שלא בפני הבעל לא ינתן אלא בבי"ד של ירושלים, ואולי היא ההצעה היותר נוחה שלא ינתן גט כזה אלא בבי"ד של ירושלים והם ידקדקו בכל ענינים השייכים אל הגט בנביית עדות, בדו"ח אם השטר באמת נעשה מדעת הבעל ע"י צווי בע"פ וחתימת ידו ובפני עדים כשרים וכו' וכל מה שאפשר לעשות למגדר מילתא שיהיה על צד היותר מדויק נעשה.

(ד) אעפ"י שלא הקלתי כלל במנוי סופר לכתובת הגט אמרתי להקל במנוי העדים לחתימתו שלא בפניהם ועפ"י כ"י הבעל משום דחתימת העדים הוא מדרבנן ואבאר את זה להלן.

(ה) או כל שנים המכירין כתב ידי כללתי בשטר עפ"י הצעת הרב הספרדי.

(ו) כתבתי בתוך השטר שאם ירצו בי"ד וכו' וכונתי היא שתלוי בדעת הבי"ד אם להצריך עדי חתימה או לא ולא תאמר כיון שהבעל

מנה אותם עכ"ח צריך עדי חתימה כדי שלא לשנות מצוי הבעל. ובאופן זה אנתנו מרויחים עוד קולא שאפשר לבי"ד לתת את הגט לאשה פעמים הפעם האחת בלא עדי חתימה אלא בעדי מסירה לכד והפעם השנית בעדי חתימה, כמו שאבאר להלן.

ז) במנוי שליח להולכה סדרתי שהאשה תהיה השליח הראשון והיא תעשה שליח שני בפני בי"ד למסור לה את הגט עפ"י גיטין כ"ד ע"א בהא שמעתתא דהאשה עצמה מביאה את גיטה דמפרש הגמ' דאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית התם וכי מטית התם שוי שליח להולכה וקבלי את גיטך מניה. ואם תרדקס מהא דפסק הרמ"א באה"ע סי' קמ"א ס"ק ל"א שהשליח לא יהיה קרוב אל האיש או אל האשה, הרי אנן אנמרא סמכינן והרמ"א לא פסק אלא אלכתחילה ובמקום דאפשר. אבל הלבוש בהלכות גיטין סי' קמ"א ס"ק ל"ג כתב שהסופר אינו יכול להיות שליח להולכה משום שאי אפשר לו לומר בפני נכתב מפני שהוא בעצמו כתב ולא משנינן ממטבע שטבעו חכמים בגיטין לומר אני כתבתיו, אבל פה אין חשש זה, כיון שהכתיבה והמסירה נעשה בפני בי"ד אחד ואין צ"ל בפ"ג וכפ"ג. אעפ"כ כדי שלא תהא עכובא מזה אפשר לתפוס הלשון השני של הגמרא ולכתוב בשטר שהאשה תמסור את הגט לבי"ד והם יעמידו שליח להולכה לתת לה את הגט.

ח) מפני שיש מחמירין בתנאי בגט לפסול אפילו בתנאי בשליחות לא הכנסתי שום תנאי במנוי השליחות כלל, ואעפ"י שהמהרי"ט בח"א סי' ס"ו והובא בפת"ש אה"ע סי' קמ"ז התיר להתנות תנאי במנוי שליח ולא בגט עצמו, ובשעת הרחק לכו"ע הגט כשר, אעפ"כ אמרתי לצאת לכל הרעות ולקבוע בשטר רק גלוי דעת לבי"ד ולא תנאי ממש. ומה שכללתי בגלוי דעת זה הוא מה שנראה לי הדרישה וההכרח מפני המבוכה שאנתנו נתונים בה פה באמריקא ואפשר להוסיף או לגרוע כפי ראות עיני מורינן ורבינו.

ט) השתמשתי בנוסח הקבוע להזהר* מבטול הגט והשליחות בבטול ובפסול העדים אליבא דהרשב"א בחידושו לגיטין ל"ד ע"ב [ובשבועה שלא יבטל], וכללתי גם נאמנות לאשה שלא פיוסה עפ"י הגמ' גיטין כ"ט ע"ב גם ע"ו ע"ב ותוס' גיטין י"ח ע"ב כד"ה שמא, ואעפ"י שיש לפלפל דחששא דשמא פיוסה לא שייך הכא משום שהגט לא נכתב עד שעת גרושין ועוד דכל תנאי הגט הם לטובתה ובוראי לא תמחול אעפ"כ אמרתי מוטב להוסיף ולא לגרוע כדי שלא נצטרך לפלפולים³⁰.

סוף דבר שהכל מבואר באר היטב בשטר זה שאין אנתנו צריכים להקל נגד איזה פוסק מן הראשונים או מן האחרונים ככל הכתוב פה³¹, אלא רק בדבר אחד והוא מנוי של העדים החתומים על השטר כשלא שמעו מפי הבעל בעצמו ובזה אתינן לכללא דמילי לא מימסרין לשליח ואומר אמרו ונחקור עד כמה מניע כח הפסול הזה ביחס אל עדי החתימה.

³⁰ משנה מסכת גיטין פרק ב משנה ה

³¹ הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן האשה כותבת את גיטה והאיש כותב את שוברו שאין קיום הגט אלא בהותמיו הכל כשרין להביא את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן וסומא ונכרי:

רמב"ם הלכות גירושין פרק ב הלכה כ

מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם ד הכוהו גוים ואמרו לו עשה מה שישראל אומרים לך ולהצו אותו ישראל ביד הגוים עד שיגרש ה הרי זה כשר, ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו. לא היה הדין נותן שכופין אותו לגרש וטעו בית דין של ישראל או שהיו הדיוטות ואנסוהו עד שגרש הרי זה גט פסול, הואיל וישראל אנסוהו יגמור ויגרש, ואם הגוים אנסוהו לגרש שלא כדין אינו גט, אע"פ שאמר בגוים רוצה אני ואמר לישראל כתבו וחתמו הואיל ואין הדין מחייבו להוציא והגוים אנסוהו אינו גט.